

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล  
ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ  
(Qualitative Research)



การทำวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนในการดำเนินงานประกอบด้วย

- ศึกษาข้อมูลในบริบทจริง
- ตั้งคำถามวิจัย อาจมีสมมุติฐานชั่วคราว
- ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- นำข้อมูลที่ได้มาทำการจัดกลุ่ม
- ทำการวิเคราะห์ค้นหารูปแบบความสัมพันธ์ (Pattern) ของข้อมูลในกลุ่ม
- สังเคราะห์เป็นข้อสรุปหรือทฤษฎี



- ขั้นตอนของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยประกอบด้วย
  - 1. การสังเกต (Observation)
  - 2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)
  - 3. การสนทนากลุ่ม
  - 4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารอื่นๆ
  - 5. การศึกษาจากเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์
  - 6. การถอดจากบทเรียนกรณีศึกษา (Lesson Learns)



- 1. การสังเกต (Observation) เป็นการ ใช้ประสาทสัมผัสที่มีในการรวบรวมข้อมูล โดยต้องเข้าไปอยู่ในแหล่งข้อมูล และปฏิบัติตนให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องการ ศึกษาการสังเกตแยกที่สังเกตกับสิ่งที่ เป็นประสบการณ์ในอดีต เฉพาะความคุ้นเคยทำให้มองเห็นภาพ แม้จะไม่ต้องไปศึกษาจริงๆ แต่ ความคุ้นเคยทำให้เราละเลยข้อมูลสำคัญบางประการไป บางครั้งจะเกิดความ ลำเอียง และเอาสิ่งที่รับรู้จากประสบการณ์มาเขียน ไม่ได้เกิดจากการสังเกตจริง แบ่งการสังเกตออกเป็น



- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation) โดยนักวิจัยจะเป็นผู้  
อยู่ในเหตุการณ์ เป็นผู้สังเกตหรือมีส่วนในกิจกรรมโดยเปิดเผย  
จุดประสงค์ ในแบบนี้ผู้วิจัยต้องเอาใจใส่ต่อทุกอย่างที่เกิดขึ้น  
สังเกตและใช้ประสบการณ์ทั้งในฐานะคนในและคนนอกในเวลา  
เดียวกัน



การบันทึกผลจากการสังเกตในภาคสนาม (field note) ควรบันทึกสิ่งที่ได้พบได้ฟังมาทั้งหมดให้ครบถ้วนเช่น บุคคลในเหตุการณ์ กิจกรรมหรือ การกระทำ รูปแบบแผนกิจกรรม (pattern of activities) ความสัมพันธ์ (relationship) ความหมาย (meaning) เพื่อให้ได้คำตอบว่าทำไมจึงเกิดพฤติกรรมและการกระทำนั้น ๆ



- 2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นมนุษย์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญที่สุด นักวิจัยใช้ภาษาในการสื่อสารพูดคุยหรือที่เรียกเป็นทางการว่าการสัมภาษณ์ โดยในการเก็บข้อมูลไม่ว่าจะเป็น ข้อมูลด้านข้อเท็จจริง ข้อมูลความคิดเห็น และเจตคติ และการพูดคุยอย่างเป็นกันเองเพื่อค้นหาความหมายความจริงจากผู้ให้สัมภาษณ์



- การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยไม่ใช้แบบสอบถาม จะมีแนวของข้อคำถามให้ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้สอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ในลักษณะการเจาะลึก และต้องอาศัยความสามารถพิเศษของผู้สัมภาษณ์ในการค้นหารายละเอียดในประเด็น ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งการสัมภาษณ์เชิงลึกมักจะศึกษาในประชากรกลุ่มเล็กๆ เช่น ผู้บริหาร นักการเมือง ผู้นำทางวิชาการ ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น โดยที่การสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นมิได้มุ่งหวังว่าจะให้ถูกสัมภาษณ์เลือกคำตอบที่นักวิจัยคิดไว้ก่อน ควรเป็นการสนทนาโดยมีอาจจุดมุ่งหมายอยู่แล้ว แต่ต้องค่อยถามไปเรื่อยๆ อาจใช้คำถามแนว 6

Question





แนวคำถาม 6 Question Words (ใคร Who/ทำอะไร What/ที่ไหน Where/เมื่อไหร่ When/ทำไม Why/อย่างไร How) ให้ถามความคิดเห็น เหตุผล และมุมมอง ไม่ใช่ถามแบบบังคับให้ตอบว่า “ใช่-ไม่ใช่” “ถูกต้อง-ไม่ถูกต้อง” ต้องเป็นมุมมองของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก ไม่ใช่ มุมมองของผู้วิจัย



- - คำถามที่ไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) เพื่อหลีกเลี่ยงแนวคำถามแบบโครงสร้าง ที่มุ่งให้คนตอบเลือก หรือการตอบแบบบังคับให้ตอบใช่ไม่ใช่ การการสัมภาษณ์เชิงลึกในงานวิจัยเชิงคุณภาพมักจะเริ่มต้นจากคำถามทั่วไป เพื่อสร้างความรู้เข้าใจระหว่างผู้สนทนาก่อน จากนั้นจึงจะค่อยเข้าสู่คำถามกึ่งโครงสร้าง



- คำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) จะเป็นการสร้าง  
แนวข้อคำถามไว้ล่วงหน้า โดยอาจจัดเป็นข้อแต่ไม่ระบุขีด  
กำหนดเป็นลำดับข้อไว้แล้วค่อยทะล่อมถาม อย่างไรก็ตามการ  
ถามแต่ละครั้งของแต่ละคน จะแตกต่างกันไปตามบริบทของ  
คำตอบของผู้ให้ข้อมูล



- การอภิปรายกลุ่ม (Focus group discussion) อาจเรียกว่าการสัมภาษณ์พร้อมกันหลายคน โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นจำนวนมาก ขนาดที่เหมาะสมในกลุ่มแต่ละครั้งควรมีประมาณ 6-12 คน ผู้มาร่วมสนทนาในกลุ่มควรมีพื้นฐานความรู้หรือภูมิหลังที่ใกล้เคียงคล้ายกัน โดยในกลุ่มต้องไม่ควรมีความขัดแย้งกันเป็นส่วนตัวและไม่ควรมีความแตกต่างในฐานะสังคมมีใครมีอำนาจเหนือใครในกลุ่ม ควรทำการเก็บข้อมูลในกลุ่มที่มีความสนใจมีปัญหาหรือมีประสบการณ์เดียวกัน มาร่วมแชร์ประสบการณ์โดยการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประเด็นในเรื่องที่สนทนาต้องไม่ลึกซึ้งในความเป็นส่วนตัวหรือมีความอ่อนไหวเกินไป



- 4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร  
หลักฐานที่เกี่ยวข้อง (Data Collection)  
โดยจะมีการเก็บสิ่งที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการ  
วิเคราะห์ประมวลผลประกอบ อาจ  
แบ่งการเก็บตามประเภทของสิ่งที่เก็บ  
เช่น



■ - เอกสารในรูปแบบที่เป็นทางการ เป็นเอกสารที่สามารถใช้อ้างอิงได้ชัดเจนมีผู้รับผิดชอบในการผลิต สามารถติดตามได้เช่น บันทึกข้อความ, รายงานการประชุม, สิ่งพิมพ์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์หน่วยงาน, เพิ่มประวัติข้อมูลบุคคลบุคลากร หรือข้อมูลเวชระเบียน ฯลฯ



- เอกสารส่วนบุคคลเช่น จดหมายส่วนตัว, ประวัติชีวิต  
หรือผลงานที่ผ่านมา, เอกสารหนังสือมูทิตาจิต, บันทึก  
ประจำวัน (diaries) ฯลฯ



- - ภาพถ่าย อาจเป็นภาพถ่ายที่มีมาแต่โบราณ ภาพที่เกี่ยวข้องที่มีการค้นพบ ภาพถ่ายที่ผู้วิจัยได้ถ่ายขึ้นเพื่อเก็บเป็นหลักฐาน ฯลฯ





- - ข้อมูลเชิงสถิติหรือข้อมูลที่เป็นตัวเลขเชิงปริมาณ ที่มีการเก็บรวบรวม ใช้อ้างอิงเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลเชิงคุณภาพ



- สัญลักษณ์หรือสิ่งของที่มีความหมายเชื่อมโยงในงานเช่น รูปปั้น สัญลักษณ์ที่มี งานวาด फिल्म ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ หรือข้อมูลจากแหล่งในเครือข่ายออนไลน์ (social media)



5. การศึกษาจากเรื่องเล่าหรือประวัติศาสตร์ (History)  
การเข้าใจประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา จะมีความเกี่ยวข้องกับ  
กระบวนการเรียนรู้และการค้นพบ สามารถ  
เสริมสร้างความมั่นใจในสิ่งที่ประจักษ์ และอาจใช้  
เป็นพยานของการวิจัยได้



- 6. การถอดจากบทเรียนกรณีศึกษา (Lesson Learns) การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา หรือผลงานตัวอย่างที่ดีที่มีการดำเนินการ มาในอดีต จะช่วยในการวิเคราะห์รูปแบบ หรืออัตลักษณ์ที่เป็นแนวทางเพื่อนำไปต่อยอดในการส่งเสริมงานวิจัยต่อไป

